

Бог е искуство

Јеротеј Влахос ОТЕЧКОТО ИСКУСТВО И ТЕРМИНОЛОГИЈАТА НА ЛИЧНОСТА

Светите отци, а особено отците од IV век, кога настана таа полемика меѓу богословите за личноста-ипостага, иако ја студираа елинската философија, сепак не философираа кога го проучуваа и определија поимот на личноста. Според тоа, тие не беа философи, туку богослови во полното значење на зборот.

Како што забележува Високопреосветениот митрополит Пергамски Јован Зизиулас, во древната Црква - тогаш кога се одигрувало едно приближување помеѓу елинизмот и Христијанството - постоеле две преданија. Едното може да се нарече елинизам на Христијанството, и него го претставувале еретиците. Другото може да се нарече христијанизиран елинизам, којшто го претставуваа Светите отци.

Навистина, еретиците биле под силно влијание на класичната метафизика и догматската вистина се обидуваа да ја изразат низ перспективата на философија-

та. Еретиците од таа епоха не биле со намалено философско разбирање, туку биле философи. Затоа и можеме да тврдиме дека секој заблуден не е еретик. Може да е безумен, но не еретик, бидејќи еретиците имале философски претпоставки.

За пример да наведеме дека аријанците ја правеле разликата помеѓу суштина и енергија, но велеле дека Логосот не се раѓа од Отецот, туку дека е резултат на Неговата енергија. На тој начин ја поистоветиле енергијата со начинот на постоење. А бидејќи резултатот на енергијата е создание, затоа дошле до тоа дека Логосот е создание Божјо. Значи, се работи за обид на логиката да ја определи оваа богословска вистина, без да постои искуство на откровението.

Светите отци, како што се гледа во сите нивни списи, достигнале до искуство на Бога, Го виделе Бога во Неговата слава, ја доживеале Педесетницата.

Светите отци, како што се гледа во сите нивни списи, достигнале до искуство на Бога, Го виделе Бога во Неговата слава, ја доживеале Педесетницата.

Имајќи го искуството на откровението и познавајќи ја терминологијата што ја употребувале философите и еретиците, ја формулирале боговдахновено, преку терминологијата којашто била во употреба, откако □ дале друга содржина.

Така, значи, треба да правиме јасна разлика помеѓу искуство и терминологија. Искуството е нешто статично и непроменливо, додека терминологијата се менува според времињата. Менувањето на терминологијата не ја подразбира промената на искуството.

Разликата помеѓу искуството и терминологијата е иста со разликата помеѓу учеството во несоздадената енергија и слава Божја и неговото формулирање со тварни зборови и поими. Свети Григориј Богослов ја нагласува фразата: „Бога е невозможно да Го изразиме, а да Го појмиме е уште поневозможно,.. Со зборот 'појмиме' се подразбира 'сфатиме со разумот'. Никој не може логички да Го сфати Бога. А кога учествува во славата Негова, тогаш е и потешко да го формулира (учеството). Тоа има врска со искуството на откровение на Апостолот Павле, кој запишал: И знам дека тој човек, со тело, или без тело - не знам: Бог знае, беше грабнат и однесен во рајот и дека чул неискажливи зборови, коишто човек не може да ги искаже (2 Кор. 12, 3 - 4).

Така разбираме добро дека едно е догмата, а друго е тајната. Кога светите ќе дојдат во искуството на славата Божја, доживуваат дека Бог е светлина, но и тогаш Бог останува тајна, бидејќи не можат да достигнат соединување по суштина. Соединувањето на светителот со Бога за време на искуството е по енергија, а не по суштина. Затоа Света Троица, дури и во самото искуство, останува тајна. Она што може да биде логички сфатливо е догмата за тајната на Света Троица. Така, Светите отци учеството во нетварната слава Божја, којашто останува и за време на созерцанието тајна, го изразуваат со терминологија и го прават догма што може да се сфати. Едно е тајната, а друго е догма за тајната на Света Троица. Затоа и Светите отци совршуваат различна употреба на терминологијата во секоја епоха. Меѓутоа, кога на Вселенски Собор се определува конкретното значење на терминологијата, тогаш тоа останува непроменливо.

Потоа, философијата на еретиците јасно се разликува од теологијата на Светите отци според тоа што теориите на еретиците не можат да се прифатат и да бидат потврдени, додека теориите (созерцанијата) на Светите се потврдуваат. На пример, треба да кажеме дека теоријата за светот на идеите, како што велеше класичната метафизика,

Искуството е нешто статично и непроменливо, додека терминологијата се менува според времињата. Менувањето на терминологијата не ја подразбира промената на искуството.

Свети Григориј Богослов ја нагласува фразата: „Бога е невозможно да Го изразиме, а да Го појмиме е уште поневозможно... Со зборот 'појмиме' се подразбира 'сфатиме со разумот'. Никој не може логички да Го сфати Бога.

научно не може да се потврди. И затоа денес не важи класичната философија. Меѓутоа, учењето на Светите дека Бог е светлина се потврдува низ искуството. Значи, оној којшто сака да прецизира дали е тоа вистина, го следи методот што го живееле отците и може, ако Бог го сака тоа, да достигне до истите резултати. А тоа се докажува и медицински, бидејќи човекот во таа состојба се осветува, а неговото тело станува нетрулежна мошта. Тоа значи дека се надминува трулежноста, факт што може да го потврди и самата медицинска наука.

Според тоа, догмата го изразува и формулира искуството на откровението, но сфаќањето на догмата никогаш не значи дека паралелно се сфаќа и тајната на Света Троица, којашто е неискажлива и непоимлива дури и при нејзиното пројавување. За тоа отците велат дека Светите гледаат невидливо и слушаат нечујно и учествуваат неучестливо и Го поимаат Бога непоимливо.

Овие основни вистини што беа испитани досега ќе се анализираат поопширно понатаму. Но беше потребно да се кажат како вовед за да можеме подобро да го сфатиме она што следи.

БОГ Е ИСКУСТВО

Во целото библиско-светоотечко предание е очигледно дека Бог не е предмет на размислување и на логичко сфаќање, но дека станува збор за учество, откровение, т.е. искуство. Нормално, кога зборуваме за искуство не го подразбираме кое било индивидуално искуство, како

што го среќаваме во источните религии, туку го подразбираме црковното искуство, како што го живееле Пророците, Апостолите и обожените луѓе во сите епохи. Обично философите медитираат интелектуално, додека отците го формулираат тоа што го виделе и чуле, колку што е можно да се формулира. Во исхастичката теологија, како што ја изразува и поопширно ја развива Св. Григориј Палама, се гледа начинот што го применуваат Светите за учеството во славата Божја. Се откажуваат од односот со светот и со тварта, го живеат апофатичкото искуство, т.е. умот од неговото расејување по околината и тварите се враќа во срцето и од таму се издига кон Бога. Свети Григориј Ниски во неговото дело „За животот на Мојсеј“, аналитички го прикажува тоа движење.

Отците од IV век, паралелно со догматската полемика за Личностите на Света Троица, зборувале за начинот на доживување и причесност на Троичниот Бог. А тој начин е очистувањето на срцето. Меѓутоа, тоа не го правеле под влијание на новоплатонизмот, како што сакале да тврдат некои. Во целото Свето Писмо станува збор за очистувањето на човекот и за учеството во славата Божја. Зборот 'обожение' не постои во Светото Писмо, но таму се среќаваат други термини, како што се: прославување, подобие итн.

Инаку, постои хаотична разлика помеѓу учењето на Светите отци и новоплатонизмот во однос на очистувањето и просветлувањето. За новоплатонистите

За Светите отци очистувањето е отфрлање на сите помисли од срцето и нивно пребивање во разумот, а просветлувањето е озарување на умот од благодатта Божја. Методот за очистување и просветлување на умот и на срцето се нарекува исихазам.

очистувањето е отфрлање на желбениот и дразбениот дел на душата, а просветлувањето е познание на архетипите на битијата. Општо кажано, спасение е враќањето на душата во светот на идеите. Овие гледишта немаат никаква врска со учењето на Светите отци за очистувањето и просветлувањето. За Светите отци очистувањето е отфрлање на сите помисли од срцето и нивно пребивање во разумот, а просветлувањето е озарување на умот од благодатта Божја. Методот за очистување и просветлување на умот и на срцето се нарекува исихазам.

Низ таа призма се вели дека Светите отци не биле философи, туку богослови и боговидци. Не размислувале рационално и не фантазирале за Бога, туку Го виделе, откако се очистиле себеси од страстите и ја отфрлиле фантазијата. Не е можно да стигне некој до созерцание, а да не доживее дека Бог е несоздаден, т.е. дека не се помешува со созданијата. Само оној што логички медитира може да дојде до заклучокот дека Христос е создание.

Го сметам за значајно и православно гледиштето на о. Јован Романидис, како што го формулираше во една негова усна беседа. Откако прави разлика помеѓу догмата и искуството, и откако анализира дека едно е догмата а друго искуството, вели: „Оној што стигнува до обожението искуствено знае дека Логосот е несоздаден, дека славата е несоздадена, дека Отецот е несоздаден, дека Духот е несоздаден, дека Духот е ипостас итн. Тоа е повеќе од емпириската теологија. Едно е искуството на обожени-

ето коешто човекот го има пред себе и го живее во тајната на Света Троица и знае дека славата е несоздадена, енергиите се несоздадени; суштината не ја гледа, но во славата ги разликува Отецот и Синот и Светиот Дух. Секако, овие имиња не се Бог. Гледа светлина, светлина, светлина. Светлина од светлина, светлина воплоотена. И друга светлина невоплотена, којашто е светлина од првата светлина. Така, двете светлини се од првата светлина. Едната е воплоотена. Другата не е воплоотена. Тоа што едната светлина е воплоотена, а другите две светлини не се воплоотени, значи дека постои една таква разлика помеѓу трите светлини. Тоа бара некаква формулација, изразување, та катихуменот, оној што нема искуство на обожение, да го знае тоа,,.

Многу е интересно ова учење на о. Јован Романидис, коешто го сметам за многу значајно и православно. Покажува дека едно е искуството, а друго неговото формулирање кое се врши од антиеретички причини, но и од катихетски причини. Понекогаш искуството се формулира за да се поразат ересите, а понекогаш за да се катихизираат катихумените, т.е. да се насочат правилно, та и тие да стигнат некогаш до истото искуство. Зашто, ако некој не ги употребува соодветните лекови, не може никогаш да се излечи. И ако некој не чекори по вистинскиот пат, никогаш нема да дојде до местото каде што сака да оди.

Така, Светите при созерцанието гледаат три светлини. Истовремено ја гледаат и разликата помеѓу нив, бидејќи

Зашто, ако некој не ги употребува соодветните лекови, не може никогаш да се излечи. И ако некој не чекори по вистинскиот пат, никогаш нема да дојде до местото каде што сака да оди.

Обично философите медитираат интелектуално, додека отците го формулираат тоа што го виделе и чуле, колку што е можно да се формулира.

Така разбираме добро дека едно е догмата, а друго е тајната. Кога светите ќе дојдат во искуството на слава-та Божја, доживуваат дека Бог е светлина, но и тогаш Бог останува тајна, бидејќи не можат да достигнат соединување по суштина.

едната е изворот на другите, втората произлегува од првата, но има човечка природа и така и телото е извор на несоздадената Светлина, а третата произлегува од првата, но нема човечка природа. Ова искуство го формулирале со термините неродено, родено и исходечко, коишто се начините на постоење на Личностите на Света Троица. Затоа, изразот 'начин на постоење', што го употребуваат отците, нема никаква врска со савелијанските гледишта. Ова искуство го формулирале со термините личност-ипостас, начин на постоење и сл. Ќе го видиме тоа подолу.

Во Светото Писмо можеме да видиме неколку такви примери.

Најпрво треба да се потсетиме на големиот настан на Преображението Христово. Тројцата Ученици на гората Тавор Го видоа Троичниот Бог како светлина. Богочовекот Христос се преобрази пред нив, и Неговото лице блесна како сонце (Мат. 17, 2). Овде забележуваме дека Второто Лице на Света Троица Коешто ја прими човечката природа го покажа Своето Божество, т.е. дека е светлина како Отецот, а исто така и дека човечкото тело е извор на несоздадената благодат. Истовремено

Учениците видоа и светол облак којшто ги засени (Мат. 17, 5). Тој облак, според учењето на Св. Григориј Палама, е присуството на Светиот Дух. Така и Светиот Дух е светлина, но нема тело, бидејќи не се вочовечи. Најпосле од облакот се слушна гласот на Отецот Овој е Мојот Возљубен Син, Кој е по Моето благоволение; Него послушајте Го (Мат. 17, 5). Се работи за најголемиот момент на созерцанието. Отецот е сокриен во светлиот облак и објавува дека Христос е Неговиот Син, т.е. роден од Него.

Во настанот на Христовото Преображение ја среќаваме вистината дека Бог е искуство, дека за време на искуството се доживува троичноста Божја како три светлини, но иако ја имаат истата енергија при што ја покажуваат истата несоздадена природа, сепак постои и разлика. Христос има човечка природа, Отецот е извор на другите две, а Светиот Дух исходи од Отецот, но нема човечка природа.

Истото искуство го среќаваме и кај првомаченикот Стефан за време на неговата апологија пред Синедрионот на Јудејците. Во Делата Апостолски пишува: Исполнет со Дух, кога погледа кон

Соединувањето на светителот со Бога за време на искуството е по енергија, а не по суштина. Затоа Света Троица, дури и во самото искуство, останува тајна.

небото, ја виде славата Божја и Исуса како стои од десната страна на Бога, и рече: „Еве, ги гледам небесата отворени и Синот Човечки како стои од десната страна на Бога,, (Дела 7, 55 - 56).

Првомаченикот Стефан ја виде славата Божја. Таа слава е светлината. Во исто време Го видел Исуса, Синот Човечки, т.е. Богочовекот Христос оддесно на Бога, Втората Личност на Света Троица, Оној Којшто се вочовечи. Извор на Втората Личност е првата слава, Отецот. Во таа смисла треба да го протолкуваме тоа 'оддесно на Бога'. Показува дека Отецот е причинител на раѓањето на Синот. И нормално, првомаченикот Стефан ја видел славата Божја, Исуса Христа во слава, т.е. го видел тоа големо созерцание бивајќи исполнет со Дух Свет. Преку заедницата со Светиот Дух, преку светлината на Светиот Дух ја видел славата Божја. За ова важат зборовите од псалмот: во Твојата светлина ќе видиме светлина... (Пс. 35, 35).

Низ оваа перспектива треба да видиме и многу други места од Светото Писмо во кои се зборува за тоа дека Бог е светлина. Би сакал да го наведам само отсечокот од посланието на Светиот апос-

тол Јаков брат Господов во кој се вели: Не заблудувајте се, браќа мои возљубени. Секое добро давање и секој совршен дар иде одозгора, доаѓа од Отецот на светлините (Јак. 1, 17).

Светите отци го имале истото искуство на Светите Апостоли. Свети Григориј Богослов и Св. Василиј Велики, коишто придонеле за конечната употреба на термините 'личност', 'ипостас', имале големи искуства, како што јасно се гледа во нивните дела.

Она што треба да се потцрта е тоа дека Св. Василиј Велики, употребувајќи ги термините на философите и полнејќи ги со друго значење и смисла, имал лично искуство. Не одел рационалистички, туку бил насочуван од откровението што го примил од Бога. Затоа и овие термини со нивното особено значење веќе не се менуваат.

Превод од грчки:
Александар Арсовски

